

Efendi erkekler, kölelerle kadınlar onlar için ihtiyaç nesnelere ürettikleri, bakım ihtiyaçlarını karşıladıkları ve çocuklarını büyüttükleri için, felsefeyle ve bilimle ilgilenmeye vakit bulabilmişlerdir. Ve Aristoteles, köleliği doğallaştırarak, kadınları aşağı bir konuma yerleştirerek, kendi “konforlu” konumu meşrulaştırmaktadır.

Melda Yaman

Aristoteles ve Felsefenin Cinsiyeti

Aristoteles; Marx'ın Kapital'de ve diğer yapıtlarında övgüyle andığı büyük filozof; bugün de dönüp dönüp okuduğumuz, her seferinde, Marx gibi, dehasına hayran kaldığımız; Dante'nin “alimlerin alimi” dediği Aristoteles, felsefeyi özgür “erdemli” erkeklerin ayrıcalıklı bir uğraşı olarak görür.

Aristoteles'e göre erdemli insanlar “üstün” insanlardır ve soylu bir yaşam sürmelidirler. Bu erdemli insanların ereği felsefe ve bilimle uğraşmak yahut siyaset yapmaktır. Yaşamlarını, bu türden yaratıcı etkinlikleri geliştirmek üzere kurgulamalıdır.

Ancak, Aristoteles'e göre felsefe, özgür olmayanlara, kol emeğiyle uğraşanlara ve kadınlara göre değildir.

Aristoteles'in toplum teorisi bu varsayımını meşrulaştırmaya hizmet eder. Aristoteles'e kölelik doğaldır; kimi yönetir kimiyse yönetilir: Doğası gereği bazıları köledir; bazılarıysa özgür doğar. Bir yanda aristokratlar bulunur; bunlar yaradılışları gereği “üstün” insanlardır, filozof ve yönetici olmalıdırlar; öbür yanda üretici halklar vardır, bunlarsa yaradılışları gereği sıradandır ve zanaatçı, çiftçi olabilirler. Köleler bu ikinci gruba yakın durur ancak onlardan daha aşağı katmanlarda yer alırlar.

Köle kadın ve erkeğin kölesi özgür kadın

Esas olarak hem üreticiler hem de köleler yaradılışları gereği yönetilmeye yazgılıdır; şu farkla ki, zanaatçı ve çiftçi olan üreticiler

üstün insanların yönettiği devletin özgür vatandaşları iken, köleler bu devlette bir efendinin boyunduruğu altındadır.

Aristoteles kadını köleye benzetir. Köle ile efendi arasındaki tabiiyet ilişkisi gibi kadınla erkek arasındaki ilişki de egemenlik ve tabiiyet ilişkisidir. Aristoteles bu tabiiyet ilişkilerini açık bir biçimde tanımlamıştır: Ailede üç çeşit tabiiyet ilişkisi bulunur, -efendi ile köle, koca ile karı, baba ile çocuklar. Rasyonel sezkiye sahip olan, doğal olarak yönetici ve efendi iken; bir başkasının bedenini ve emeğini yönetebildiği kişiler köledir.

Kadınla erkek arasındaki ilişki de benzerdir; erkeğin kadınıyla ilişkisi doğal üstünün doğal aşağı olanla, yönetenin yönetilenle ilişkisidir. Aslında Aristoteles'e göre, köleler, kadınlar ve erkekler, erkeklerin en üst cins olduğu hiyerarşik bir yapılanma içindedir. Hiyerarşik sıralamada kadın kölelerden üstte yer alır. Köle, düşünüp taşınma yetisine bile sahip olmayan bir varlıktır. Köle, esas olarak insan etkinliğine yardımcı bir araçtır, canlı bir araçtır, eylem aracıdır. Kadın, köleden farklı olarak, statü edinebilir, itibar görebilir. İşlerlikten yoksun olmakla birlikte kadının, köleden farklı olarak, düşünüp taşınma yetisi bulunur: Kölede ruhun bilinçli parçası bütünüyle eksiktir; kadın bilince sahip olmakla birlikte bu bilinç işlemez; çocuk da bu yeti bulunur ancak olgunlaşmamıştır.

Her başarılı filozofun arkasında bir kadın vardır!

Elbette ki “soylu” bir yaşamı sürdürebilmek için, bu efendi erkeklerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak çalışan bir kesime ihtiyacı vardır; Aristoteles'in söylediği gibi birilerinin bu “sıradan” işleri onların yerine yapması gerekir. Bu kişiler, yaşamsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmetleri

üretecek kesimdir –yani köleler ile köle ve özgür kadınlar. Antik Yunan’da Efendi erkekler, kölelerle kadınlar onlar için ihtiyaç nesnelere ürettikleri, bakım ihtiyaçlarını karşıladıkları ve çocuklarını büyüttükleri için, felsefeyle ve bilimle ilgilenmeye vakit bulabilmişlerdir. Ve Aristoteles, köleliği doğallaştırarak, kadınları aşağı bir konuma yerleştirerek, kendi “konforlu” konumu meşrulaştırmaktadır.

Peki, felsefe gerçekten de erkek işi midir? Felsefe tarihine bir göz attığımızda, yirminci yüzyıldaki kadın filozoflar dışında, hiçbir kadının adına rastlamayız. Kadınların ismi tarihten bir bir silinmiştir. Filozof imgesi de hemen hemen neredeyse erkek imgesidir. Neden? Çünkü bilinir ki (!) felsefe “erkek işi”dir.

Toplumsal roller ve cinsiyetçi iş bölümü

Felsefenin esas olarak erkeklerin uğraşı olageldiği doğrudur. Felsefenin temel taşlarını döşeyenler, erkek düşünürlerdir. Filozofların genellikle erkek olması, cinsiyete dayalı işbölümünün ürünüdür. Çünkü insana, doğaya ve topluma ilişkin bilgiyi sorgulamak ve zenginleştirmek geniş bir serbest zamanı gerektirir. İnsan, ancak, yaşamını sürdürmek için gerekli temel ihtiyaçlarını karşıladıktan ve kendisinden beklenen “yükümlülükleri” yerine getirdikten sonra serbest zamana kavuşabilir; ancak insan serbest zamana kavuşunca felsefe, mantık, bilim gibi uğraşlara yönelebilir.

Ne var ki, serbest zaman, sınıflı toplumlar boyunca belirli bir grubun ve çoğunlukla egemen sınıftan küçük bir erkek grubunun ayrıcalığı olmuştur. Erkekler bu ayrıcalığı, başkalarının serbest zamana sahip olamaması pahasına edinebilmiştir. Üretim ilişkileri ile ataerkil sistemin emek alanında yarattığı eşitsizlikler, felsefeye, bilime, sanata vb. erişimde de eşitsizliği koşullar. Virginia Woolf, Kendine Ait Bir Oda’da, Shakespeare’in Judith adlı hayali bir kız kardeşi olsaydı, onun Shakespeare olmasının; ataerkil eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet rolleri ve kız çocuğunun hane içindeki “sorumlulukları” nedeniyle, nasıl da olanaksız olduğunu pek güzel anlatmıştı. Shakespeare ünlü bir tiyatrocu olmuş, dünyanın merkezinde, Londra’da pek çok insanla tanışmış, kraliçenin sarayına bile kabul edilmişken; Judith evde kalmak zorundaydı:

O da aynı ölçüde maceracı, aynı ölçüde yaratıcıydı ve dünyayı tanımak için aynı ölçüde yanıp tutuşuyordu. Ama okula gönderilmedi. “Horace ile Virgil” okumak bir yana gramer ve mantık okumak gibi

bir olanağı dahi yoktu. Arada bir eline bir kitap, belki de erkek kardeşininkilerden birini alıp birkaç sayfa okuyordu. Tam o anda annesi ya da babası içeriye girip çorapları yamamasını ya da pişen türlüye bakmasını ve kitap kâğıtla oyalanmamasını söylüyordu.

Antik Yunan’da tarihten adları silinen kadın filozoflar

Antik Yunan’da da kadınların zamanı ev işleriyle geçirdi; kadınların yeri oikos’tu. Oikos basitçe hane anlamına gelir ama aynı zamanda aile demektir; anne, baba ve çocukları içerir. Hanenin yönetimi demek olan Oikonomia oikos’tan türemiştir. Bu oikos’ta ilişkiler, hiyerarşik ve eşitlikli bir yapıya sahiptir; erkeği hanenin efendisi olarak konumlandırır. Kadınları her türlü ev ve bakım işlerine hapsederken, efendi erkeklerle bilginin, felsefenin, sanatın, siyasetin, yani bizatihi dünyanın bütün kapılarını açar.

Bütün bu olumsuz koşullara karşın, Antik Yunan’da, Judith gibi, yaratıcı ve dünyayı tanımak için aynı ölçüde yanıp tutuşan, felsefeye ilgi duyan kadınlar olmuştur. Ne var ki, kendilerinden sonra gelen kadın filozoflar gibi, felsefe tarihinden adları silindiği için bu kadınları çok geç tanıyabildik.

Bütün bu olumsuz koşullara karşın, Antik Yunan’da, Judith gibi, yaratıcı ve dünyayı tanımak için aynı ölçüde yanıp tutuşan, felsefeye ilgi duyan kadınlar olmuştur. Ne var ki, kendilerinden sonra gelen kadın filozoflar gibi, felsefe tarihinden adları silindiği için bu kadınları çok geç tanıyabildik.

Antik Yunan’da kadın filozofların etik, metafizik, astroloji, astronomi, kozmoloji matematik, hukuk ve felsefenin diğer alanlarıyla ilgilendiklerini görüyoruz. Antik Yunan dünyasının en bilinen kadın filozoflarından biri Hypatia’dır. Hypatia’nın Diophantus’un cebir teorisine ve Ptolemy’nin astronomi teorisine katkıları eşsizdir. İskenderiye Kütüphanesi’nde felsefe, matematik, astronomi ve mekanik dersleri vermiştir.

Lucania’lı Aesara insan doğasını ve yapısını çözümleyerek, moral hukuk ve pozitif hukukun doğal ve felsefi temellerini keşfedebileceğimizi söylemiştir. Aspasia, zekasıyla ve çağının ataerkil normlarını hiçe sayan bağımsız düşünce ve yaşantısıyla felsefe sohbetlerinin aranır ismi olmuştur. Sokrates’in ara sıra öğrencileriyle Aspasia’yı ziyaret ettiğini biliyoruz. Antik Yunan felsefesindeki bir diğer önemli kadın filozof Diotama’dır. Platon’un Şölen’inde en etkileyici diyalogları Diotima’dan dinleriz.

Sözlerimi Diotima’nın bunlardan biriyle, bilgiyi yücelten şu güzel tiratıyla bitireyim:

Yalnız beden değil, ruh da değişir. Tabiat, huy, inanışlar, arzular, zevkler, dertler, kaygılar; bunların hiçbiri aynı kalmaz; biri ölürken, bir yenisi doğar. İşin en tuhafı, bilgilerimiz bile bir yandan doğar, bir yandan ölür, hiçbir zaman aynı kalmaz, bildiklerimiz hep değişir. Bilgi yitirildiği için, öğrenme diye bir şey vardır... Öğrenmek, gidenin yerine bir yenisini koymakla bilgiyi yaşatır, böylece bilgi hiç değişmemiş gibi görünür. Bütün ölümlü varlıklar, bedeniyle, her şeyiyle ölümsüzlüğe bu yoldan erişir.

Yararlanılan Kaynaklar

Aristoteles, Politics, Çev. C.D.C. Reeve, Cambridge: Hackett, 1998.

Platon, Şölen, çev. C. Çetinkaya, İstanbul: Bordo Siyah, 2000.

Virginia Woolf, Kendine Ait Bir Oda, Çev.: Suğra Öncü, İletişim Yayınları, 2002.

Melda Yaman, “Sokrates’in Ebeliği: Eril Felsefe - Dişil Ebelik Üzerine Düşünceler, SAV Katkı, Sayı: 3, 2015.